

יגאל ורדי

הפילוסופיה החדשה

הפילוסופיה האינטגרטיבית

אֵלֶּרָא

הסדרה למדע ורוח

עורך הסדרה:
פרופ' אבי אלקיים

חברי המערכת:
פרופ' שלמה גיורא שוהם
פרופ' עודד מימון

יגאל ורדי

הפילוסופיה החדשה
הפילוסופיה האינטגרטיבית

הוצאת אֶרֶא

Igal Vardi
The New Philosophy
Integrative Philosophy

עורכת לשון: **רתם כסלו**
עיצוב העטיפה: **אבי אלקיים**

מסת"ב: 978-965-7876-07-7 ISBN:

© כל הזכויות שמורות להוצאת אִדְרָא, תל אביב

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע,
לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי – אלקטרוני,
אופטי, מכני או אחר – כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה.
שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט,
אלא ברשות מפורשת מאת בית ההוצאה לאור שתיתן מראש ובכתב.

נדפס בישראל תשפ"ו – 2026
© Copyright 2026 by Idra Publishing
IdraPublisher@gmail.com
idra.org.il

סידור, עימוד, לוחות והדפסה: **א. אורן הפקות דפוס בע"מ**, שד' רוטשילד 109, תל אביב

למורי, הפילוסוף הפרה־סוקרטי יעקב לביא,
דיוגנס מגבעת רם

תמיד אמרת:

”כל פגישה היא פגישה חד־פעמית,
פגישה שלא תחזור עוד לעולם”

"ההיסטוריה מראה שכל מה שנחשב ייחשב שוב במחשבה שעדיין לא נולדה".

מישל פוקו

"ביודענו שתופעות החיים הן תופעות פיזיקליות-כימיות, לא הבהרנו כלל את בעיית מהות החיים, כשהם מבצעים פרוגרמה... הפרוגרמה היא בבחינת הרשות המחוקקת, ואילו הגורמים הפיזיקליים-כימיים – בבחינת הרשות המבצעת. 'כוח החיים' מכון את התופעות, שבביצוען אין לו חלק; הגורמים הפיזיקליים-כימיים מבצעים את התופעות, שאותן אין הם מכוונים"

קלוד ברנאר

"עשוי להיווצר מבנה חוץ-זמני מתהליך תוך-זמני... משעה שנתגבש המבנה ונתאזן, הריהו נאכף בהכרח על רוחו של היחיד. כורח זה מציין את השלמתו של המבנה, הנעשה עתה בחינת חוץ-זמני. נקטתי מונחים העשויים להיראות סותרים זה את זה, אך לכשתרצו אומר, כי אנו מגיעים למעין כורח אפריורי, המתהווה בסוף ולא בנקודת המוצא, מתהווה כתוצאה של תהליך ואיננו משמש מקור, ונוטל לעצמו מן האפריוריות רק את הכורח ולא את העיצוב המקדים"

ז'אן פיאז'ה

"הדבר היחידי שאינו ניתן למדידה בשיטה המטרית הוא המטר הסטנדרטי בפריז, כיוון שהוא מהווה בסיס לכל שיטה. העובדה כי עתה הוא הוחלף על ידי סטנדרטים יותר מדויקים, המבוססים על אורך גלי אור, איננה משנה את הפרדוקס הבסיסי הזה"

פאול ואצלאוויק, ג'ון ויקלנד וריצ'רד פיש

"הצעדים שצועד אדם מיום היוולדו ועד יום מותו יוצרים תבנית מסוימת בזמן, תבנית שאין לתפוס אותה. השכל האינסופי תופס את התבנית הזאת מיד בכוח האינטואיציה. לתבנית זו אולי יש פונקציה קבועה מראש בכלכלת היקום"

חורחה לואיס בורחס

תוכן העניינים

13..... הקדמה

15..... מבוא: המשבר והרפורמה – ניאור־מודרניזם

חלק א: עקרונות יסוד

23..... פרק 1: הפילוסופיה האינטגרטיבית.

28..... פרק 2: הדיאלקטיקה החדשה.

חלק ב: על תורת היש

37..... פרק 3: החלקים והשלם.

40..... פרק 4: פרדוקס זנון.

43..... פרק 5: מה יש.

45..... פרק 6: הבלתי נראה שמאחורי הנראה.

49..... פרק 7: הפילוסופיה של המתמטיקה.

54..... פרק 8: הפילוסופיה של הלוגיקה.

60..... פרק 9: הפילוסופיה של הזמן.

64..... פרק 10: היש חומר בחומר?

67..... פרק 11: המעגליות הפרדוקסלית.

69..... פרק 12: הולדה ואנמנוזה.

73..... פרק 13: האפיריורי בסוף מעשה ולא בתחילתו.

75..... פרק 14: מדידה עצמית.

77..... פרק 15: גוף, נפש ותודעה.

82..... פרק 16: מהו האני.

- פרק 17: הסבר והבנה 86
- פרק 18: הריקוד הקוסמי – הארגון העצמי של מערכת מורכבת 90
- פרק 19: ריאליזם התהוותי 93
- פרק 20: המודל המטפיזי של דיוויד בוהם 96
- פרק 21: האידיאה כארכיטיפ 98
- פרק 22: האידיאה כסינדרום וכטיפוס אידיאלי 103
- פרק 23: הגשטלט, הסטרוקטורליזם, תורת המערכות, תורת המערכות המורכבות והארגון העצמי במעגליות הפרדוקסלית 105
- פרק 24: האידיאה כגשטלט 108
- פרק 25: הקבוע הקוסמי – הסימטריה החדשה 111
- פרק 26: ארכיטיפים בפסיכולוגיה 117
- פרק 27: ארכיטיפים בסוציולוגיה 120
- פרק 28: הארכיטיפים באמנות 122
- פרק 29: מודרניזם וסטרוקטורליזם 125
- פרק 30: פוסט־מודרניזם, פוסט־סטרוקטורליזם ודקונסטרוקציה 129
- פרק 31: הניאו־מודרניזם והפילוסופיה האינטגרטיבית החדשה 132
- פרק 32: הפילוסופיה של הרפואה – מערכת פתוחה וסגורה 134
- פרק 33: הפילוסופיה של הביולוגיה – הפונקציה יוצרת את האיבר 138
- פרק 34: הפילוסופיה של ההיסטוריה – האידיאה הסטיכית 141
- פרק 35: אחדות וריבוי 145

חלק ג: על תורת ההכרה

- פרק 36: אפיסטמולוגיה כדיאגנוזה 149
- פרק 37: מהי המציאות 151
- פרק 38: תורת הקריקטורה באבחון המציאות ההיברידיט 154
- פרק 39: האבחון הרפואי־פסיכיאטרי 157
- פרק 40: האבחון במודיעין 160
- פרק 41: הפילוסופיה של הלשון 163

- פרק 42: פתרון בעיית האינדוקציה 165
- פרק 43: הפרכת תורת ההפרכה 169
- פרק 44: דוגמטיות, פנאטיות ופרנואידיות 172
- פרק 45: המתודה המדעית 174
- פרק 46: טכנולוגיה ומדע 183
- פרק 47: סגנונות אפיסטמולוגיים 185
- פרק 48: מאבק בין מטפיזיקות 188

חלק ד: מהו האדם

- פרק 49: מהו האדם 193
- פרק 50: פילוסופיה אנתרופולוגית 196
- פרק 51: הפילוסופיה של החינוך 201
- פרק 52: הפילוסופיה של הסוציולוגיה 204
- פרק 53: פילוסופיה פוליטית 206
- פרק 54: מלחמה ושלוש 209
- פרק 55: הפילוסופיה של המשפט 214
- פרק 56: האתיקה החדשה 219
- פרק 57: הפילוסופיה של הדת 226
- פרק 58: ניאו-בודהיזם 232
- פרק 59: הנאורות החדשה 235

חלק ה: פילוסופיה מעשית

- פרק 60: פסיכותרפיה פילוסופית 241
- פרק 61: המבט המיסטי – תחושת ההחמצה בחיים 248
- ביבליוגרפיה 259
- מפתחות 267

הקדמה

הספר שבידיכם שמו "הפילוסופיה החדשה – הפילוסופיה האינטגרטיבית כמתודה", ויש מידה לא מבוטלת של רהב במילים "הפילוסופיה החדשה". לא קראתי לו כך בקלות דעת, ולאחר מחשבה ראיתי לנכון להצהיר על כוונותי כבר בכותרת וכך למשוך את הקוראים. חובת ההוכחה מוטלת עלי, ובעמודים הבאים אנסה לעמוד בה. הביקורת פתוחה לכל קורא וקוראת באשר הם. ספר זה הוא פרי מחקר של כמה וכמה עשורים. יצאתי לאודיסיאה האינטלקטואלית שלי בתחום הפילוסופיה בגיל הנעורים המוקדם. נקודת הפתיחה שלי היתה החשיפה לספריו של אבי, שהיה מרקסיסט ובורוכוביסט. הספרים היו בספרדית, שהייתי בקיא בה הודות לשהייה של כמה שנים בארגנטינה בגיל 10-5. קראתי בשקיקה את הספרים הללו, שעסקו בדיאלקטיקה המרקסיסטית, התפעמתי מתוכנם והייתי חדור התרגשות מן היכולת להסביר את התפתחות ההיסטוריה על פי הרציונל הדיאלקטי-מטריאליסטי של מרקס. בתקופה ההיא סלדתי מכל אמירה אידיאליסטית של אפלטון וממשיכיו. הייתי מטריאליסט בהשקפת עולמי.

לאחר סיום שירותי הצבאי התחלתי בלימודי פילוסופיה ופסיכולוגיה באוניברסיטת תל אביב. בשנתי הראשונה שם הכרתי את הפילוסוף יעקב לביא, שהציג בפנינו את המשנה הפרה-סוקרטית ולאחר מכן את משנתו אל אפלטון. מחשבתי המטריאליסטית השתנתה בעקבותיו לעבר הכיוון האידיאליסטי, ורציתי לחקור ולהבין את תורת האידיאות של אפלטון.

מורים נוספים בתקופת לימודי באוניברסיטה הטביעו את חותמם על מסעי האינטלקטואלי. מצאתי אותו מרגש, שכן ראיתי בעיסוק בפילוסופיה לא רק מעשה אקדמי-טכנוקרטי, אלא גם משמעות חיים ואופן קיום. נחשפתי לפילוסוף יוסף אגסי, תלמידו של קרל פופר, לקרימינולוג שלמה גיורא שוהם, לפילוסוף זאב בכלר ולפסיכיאטר יהודה פריד. הדעות והתיאוריות שלמדתי מהם נצרכו עמוק בתודעתי ושימשו לי חומרי גלם, שעיבדתי ליצירות חדשות. במקביל למדתי גם מהגרפולוג ישראל אודם, שפיתח את תורת הפוטנציות: תורת אבחון

הפילוסופיה החדשה

חדשה בפסיכולוגיה באמצעות הגרפולוגיה. כל אלה היו המסד והקרקע הפורייה לצמיחת האוטונומית במהלך השנים.

בספר זה אציג תיאוריה פילוסופית חדשה מההיבטים האפיסטמולוגי, האונטולוגי, המדעי, האנתרופולוגי, האמנותי והאתי. כל אלה יחדיו מוצגים שלב אחר שלב לאורך הפרקים. ספר זה הוא נקודת מגוז של אודיסיאה אינטלקטואלית אינטנסיבית רבת־שנים, אך אין מדובר בסיום המסע. מכאן אצא אל אופק חדש ומעבר לו.

מבוא

המשבר והרפורמה – ניאו־מודרניזם

לידת הניאו־מודרניזם

הפילוסוף נע בין שני קטבים, הפרטיקולרי והאוניברסלי. בקוטב הפרטיקולרי הוא מתבונן בזום־אין, כלומר מתוך המקום והזמן, מושפע מן האקלים התרבותי ומתפלמס עם פרדיגמות פילוסופיות קיימות. בקוטב האוניברסלי הוא בוחן את הפילוסופיה שלו בזום־אאוט, מעבר לזמן ולמקום. הפילוסופיה האינטגרטיבית החדשה שאני מציע כאן היא ריאקציה מובהקת לפילוסופיה הפוסט־מודרנית, המושלת בכיפה 60 שנה לפחות.¹ המודרניזם ילד את הריאקציה של הפוסט־מודרניזם, והפוסט־מודרניזם אמור להוליד את הפילוסופיה החדשה, הניאו־מודרניסטית, שאותה אני מכנה "פילוסופיה אינטגרטיבית".

מאפייני הפוסט־מודרניזם

הפילוסופיה הפוסט־מודרנית ערערה קיבעון דוגמטי של "איזמים" פילוסופיים שונים ושל אידיאולוגיות שהובילו ללא מעט משברים ואסונות במאה ה־20. בכך היא תרמה רבות לפיתוח חשיבה ביקורתית על דוגמות אידיאולוגיות. מנגד, בהיותה פילוסופיה רלטיביסטית, היא ערערה על כל קריטריון שהוא, עד ששמטה את הקרקע מתחת לרגלינו בכל היבטי החיים: הפוליטי, המשפטי, הכלכלי, האמנותי וכמובן הפילוסופי. הפילוסופיה הפוסט־מודרנית גורסת שהעולם מתאפיין רק בעולם התופעות, ללא ממשות קבועה מתחת לפני השטח; שיש בו רק מבנה שטח, ללא מבנה עומק.² הטענה היא כי עולם התופעות משתנה תדיר, בתנועה הרקליטית קיצונית, עד כדי מצב שחוק הזהות אינו חל

1 ורדי, י', פוסטמודרניזם ומה הלאה, בחיפוש אחר הניאו־מודרניזם, ידיעות ספרים, 2020.
2 שם.

על התופעות. הכול משתנה והכול תלוי הקשר, שמשיע על זהות התופעות. לכן הוליד הפוסט־מודרניזם את השיח הנרטיבי: לכל אחד נרטיב משלו על אודות המציאות, שהוא עיסה של תופעות מעורבות, עד כדי עמעום קיומן של עובדות פוזיטיביסטיות. הפוזיטיביזם מת. אין עובדות; יש רק פרשנויות. הכול רשומון. לכל אחד נרטיב סובייקטיבי אישי משלו. יתר על כן, הפוסט־מודרניזם מבטל את ההיררכיות. אין גבוה ונמוך, אין טוב ורע. לכל נרטיב אמת משלו, וכל האמיתות נכונות באותה מידה. הכול רלטיביסטי.

מאפייני הסטרוקטורליזם

הפוסט־מודרניזם חולק על הפילוסופיה הסטרוקטורליסטית, שנולדה במאה ה־20, ועם ההוגים הבולטים שאחזו בה נמנים האנתרופולוג קלוד לוי־שטראוס, הבלשן נועם חומסקי והפסיכולוג ז'אן פיאז'ה. הסטרוקטורליזם, המהדהד את קולם של הפילוסופים הפרה־סוקרטיים, מבחין בין שני עולמות המתהווים תוך השפעה הדדית: עולם התופעות, הגלוי לעין, ועולם הממשות, הנסתר מן העין; או ב'ז'רגון הסטרוקטורליסטי: מבנה שטח ומבנה עומק. בניגוד לפילוסופיה הפוסט־מודרנית, הגורסת שקיים רק מבנה שטח, רק עולם תופעות המשתנה תדיר, שחוק הזהות לא חל עליו, הפילוסופיה הסטרוקטורלית טוענת לקיומו של מבנה עומק, עולם סטטי, שחוק הזהות חל עליו. נדגים זאת בשלוש דיסציפלינות, שמייצגים שלושת ההוגים הראשיים של הסטרוקטורליזם: בבלשנות (חומסקי), באנתרופולוגיה (לוי־שטראוס) ובפסיכולוגיה (פיאז'ה).

השפה האוניברסלית הגנרית

נועם חומסקי טען בדבר קיומה של שפה אוניברסלית, אפריורית, כלומר בטרם כל ניסיון מעשי, וכינה אותה בשם "שפה גנרית". השפה הגנרית היא הסטרוקטורה המולידה וריאציות של שפות מדוברות, הנלמדות כשפות פרטיות, מקומיות. לטענת חומסקי, קיים מבנה משותף לכל השפות המדוברות, והוא מבנה עומק סטרוקטורלי של שפה אוניברסלית גנרית, שממנה באות השפות הפרטיות.³

3 חומסקי, נ', לשון ורוח (תרגום: ז' לוי), ספרית פועלים, 1979.

המטא-מיתוסים שמאחורי המיתוסים

קלוד לוי-שטראוס חקר ערב-רב של מיתוסים, שבני אדם יצרו בזמנים שונים ובמקומות שונים. לטענתו, ניתן לזהות בהם מטא-מיתוסים, המתפקדים כסטרוקטורות אפריוריות, כאבני יסוד, ומתגלמים בווריאציות שונות של מיתוסים שונים, שנולדו במקומות שונים ובזמנים שונים.⁴

המכלול, ההשתנות והוויסות

לפי ז'אן פיאז'ה, הסטרוקטורליזם מאופיין במכלול, בהשתנות ובוויסות. המכלול משמעו שהפרטים יוצרים שלם סטרוקטורלי, אשר נאכף בהשפעתו על הפרטים שיצרו אותו ונותן להם סדר וכיוון. לכן אומרים בשפת הגשטלט, שהיא סטרוקטורליסטית במהותה, "השלם גדול מסכום חלקיו". הפרטים בונים את השלם, אבל את השלם אי-אפשר לפרק לחלקים שבנו אותו. הוא משהו חדש, שלא ניתן לבצע בו רדוקציה לחלקים שבנו אותו. ההשתנות, או הטראנספורמציה, פירושה שהסטרוקטורה איננה סטטית, אלא משתנה בעקבות השפעות חיצוניות ופנימיות. היא מערכת סגורה, השומרת על קביעות וזהות, ובו בזמן היא מתפקדת כמערכת פתוחה, המסתגלת לאילוצים מבחוץ. הוויסות (רגולציה) משמעו שהסטרוקטורה שומרת על קביעותה באמצעות כוח מאזן.⁵

האינטגרציה ההכרחית בין הפוסט-מודרניזם, הסטרוקטורליזם והפרגמטיזם

מההצגה התמציתית ביותר של שלוש העמדות הסטרוקטורליסטיות הללו, בבלשנות, באנתרופולוגיה ובפסיכולוגיה, ברורה טענתם של ההוגים: מאחורי מבנה השטח של עולם התופעות הגלוי לעין חבוי מבנה עומק סמוי מן העין. מבנה עומק זה מתפקד כקבוע סטרוקטורלי, המוליד את עולם התופעות ומשפיע עליו. זאת, בניגוד גמור לעמדה הפוסט-מודרנית, הגורסת שיש רק עולם תופעות, ללא מבנה עומק סטרוקטורלי, ולכן חוק הזהות אינו חל על המציאות. הכול משתנה, הכול תלוי הקשר, אין אמת אחת, אין היררכיות ואין

4 לוי-שטראוס, ק', הטוטמיזם היום (תרגום: א' להב), רסלינג, 2003.
5 פיאז'ה, ז', הסטרוקטורליזם (תרגום: ג"מ קרוי), ספרית פועלים, 1968.

ודאות. הרלטיביזם של הפוסט-מודרניזם עומד בניגוד לקביעות הטוטאלית של הסטרוקטורליזם.

לעומתן, הפילוסופיה האינטגרטיבית החדשה שאציג כאן גורסת שמתחוללת אינטגרציה הכרחית בין נקודת המבט האמפירית הרלטיביסטית של הפוסט-מודרניזם ובין נקודת המבט הרציונליסטית-סטרוקטורליסטית. היא גם מוסיפה נקודת מבט שלישית, והיא נקודת המבט הפרגמטית. במילים אחרות, לטענת הפילוסופיה האינטגרטיבית, אסכולות פילוסופיות החולקות זו על זו באופן רדיקלי יכולות לתפקד יחדיו בסינרגיה, בהשלמה הדדית הכרחית, וכך יוצרות ידע על אודות העולם. תיאוריה זאת תוצג בהרחבה בהמשך.

המשבר בעיצומו

החברה המערבית עוברת זה שנים משבר תרבותי הרה גורל, ששורשיו נטועים במהפכה הצרפתית, עם לידתם של ערך החירות והליברליזם הרדיקלי, מבלי להבין את המגבלות הקיימות בכל חברה וחברה. הצהרתו של הפילוסוף הגרמני פרידריך ניטשה על מות האלוהים החריפה את המשבר, שכן המסקנה האפיסטמולוגית שלו היתה שהידיעה מייצגת נקודת מבט אחת מני רבות. ניטשה הוא אבי הרלטיביזם, שהוליד את הפוסט-מודרניזם.⁶ בעוד מטרת הפילוסופיה היא לגבש קריטריונים לאבחון העולם, הפוסט-מודרניזם מסמס כל קריטריון ואפשר חירות מוחלטת. הפילוסוף הדני סרן קירקגור כינה זאת "סחרחורת החירות".

ברמה הפוליטית, המשמעות היא שבני אדם זוכים לזכויות אפריוניות בלי להתחייב למלא את חובותיהם בחברה שהם חיים בה, וכך הם עלולים לזכות את הענף שהם יושבים עליו, כלומר לפגוע בקבוצה החברתית שלהם ואף להרוס אותה בעבור מימוש זכויותיהם הפרטניות. במשפט הישראלי, האקטיביזם השיפוטי הוביל למה שאומברטו אקו מכנה "פרשנות יתר".⁷ תפקידו של השופט לפרש את החוק, אך מרגע שאין עוד קריטריונים וכל שופט פועל באופן פוסט-מודרני ורלטיביסטי על פי ערכיו, ולא על פי השיפוט הפורמליסטי,⁸ מהימנות השופטים מתפוגגת והחוק מאבד את הנקודה הארכימדית שלו

6 רובינזון, ד', מפגשים פוסטמודרניים, ניטשה והפוסטמודרניזם (תרגום: א' בובר), ספרית פועלים, 2002.

7 אקו, א', פרשנות ופרשנות יתר (תרגום: י' פרקש), רסלינג, 2007.

8 מאוטנר, מ', ירידת הפורמליזם ועליית הערכים במשפט הישראלי, מעגלי דעת הוצאה לאור, 1993.

מקריטריון נורמטיבי לארגון פעילות החברה. כך, הפוסט-מודרניזם אפשר את האצת השחיתות, את הקשר הון-שלטון-עיתונות ואת התופעה של פייק ניוז. מעתה אין אמת ואין עובדות. הכול תלוי נרטיב פרטי סובייקטיבי, וכל דאליס גבר.

הפילוסופיה האינטגרטיבית כמזור למשבר התרבותי

כדי להתגבר על המשבר הזה, החברה המערבית זקוקה כאוויר לנשימה לפילוסופיה חדשה, אשר תקרין על כל הדיסציפלינות – החברתיות, הפסיכולוגיות והמדעיות-טכנולוגיות. עלינו להחזיר לעולמנו את השפיות האינטלקטואלית ולהבין שהמציאות היא אוקסימורון ומשלבת בין עולם התופעות המשתנה ותלוי ההקשר, אשר חוק הזהות לא חל עליו (אין עובדות), לבין עולם שחוק הזהות חל עליו והוא המקנה סדר לעולם התופעות.

אקדים את המאוחר ואציג את התורה החדשה: עולם התופעות, ביחסי הגומלין האקראיים שלו, מוליד אידיאות רגולטיביות, המתקיימות רק בפוטנציה, ויוצאות מן הכוח אל הפועל בעקבות אותם יחסי גומלין. האקראי מוליד את ההכרחי, והאינטגרציה ביניהם יוצרת את העולם האפשרי הקונקרטי, שבתוכו אנו חיים. מטרת הפילוסופיה האינטגרטיבית היא ליצור את הקריטריון החדש, המתאפיין כאוקסימורון בין הקבוע למשתנה, שבאמצעותו נוכל לשוב ולחקור את המציאות בצורה שפוייה, המותאמת לצווי החברה על כל מורכבותם. הבה נצא לדרך.

חלק א

עקרונות יסוד

פרק 1

הפילוסופיה האינטגרטיבית

פילוסופיה אינטגרטיבית משמעה אינטגרציה הכרחית בין האמפירי, הרציונלי והפרגמטי

לטענתה של הפילוסופיה החדשה המוצגת בספר זה, היא הפילוסופיה האינטגרטיבית, מתקיימת אינטגרציה הכרחית בין שלוש אסכולות פילוסופיות שחולקות זו על זו באופן רדיקלי. הפילוסופיה האינטגרטיבית גורסת שהאסכולות האמפירית, הרציונליסטית והפרגמטית חייבות לתפקד באינטגרציה רעיונית כדי ליצור ידע על העולם. הבה נסביר.

הפילוסופיה האינטגרטיבית חוקרת גם את תורת ההכרה וגם את תורת היש

הפילוסופיה האינטגרטיבית חוקרת בו־זמנית את ההיבט האפיסטמולוגי, של תורת ההכרה, ואת ההיבט האונטולוגי, של תורת היש. לאחר מכן היא מציגה את המסקנות בתחומים פילוסופיים נוספים, כגון האנתרופולוגיה הפילוסופית, הפילוסופיה של המדע, המיסטיקה, הפילוסופיה המעשית והפסיכותרפיה הפילוסופית. התחומים הללו מרכיבים את פרקי הספר.

אפיסטמולוגיה ודיאגנוזה חד הן

אפיסטמה וגנוזיס משמעים הכרה, ואכן אפיסטמולוגיה פירושה דיאגנוזה. כלומר, תורת ההכרה היא אבחון של המציאות. יש דמיון, עד כדי זהות, בין המתודולוגיה האפיסטמולוגית בפילוסופיה האינטגרטיבית, העוסקת באבחון המציאות (דיאגנוזה), לבין המתודולוגיה האבחונית ברפואה, בפסיכולוגיה וגם

במודיעין. נושאים אלה יוצגו להלן בפרקים נפרדים. האדם בחייו נדרש לאבחן את המציאות בכל סיטואציה בטרם קבלת החלטה. לטענתי, תהליך עיבוד המידע וקבלת ההחלטות מושתת על המתודה שאציג להלן וכוללת אינטגרציה הכרחית בין ידע אמפירי, ידע רציונלי וידע פרגמטי.

פעילות הפילוסופיה מתחילה במגדל השן ולאחר מכן יורדת לחיי המעשה

בניגוד לדעה הרווחת, שלפיה הפילוסופים יושבים במגדל שן, תלויים מחיי המעשה, טענתי היא שהפילוסופיה היא כלי עזר הכרחי בהתמודדות עם היומיום, בהיבטים של פרקטיקה ושל קבלת החלטות. גם כאשר תחילת הפעילות הפילוסופית נעשית במנותק, לבסוף היא יורדת למטה, אל החיים הממשיים, ומסייעת גם למדע וגם לאדם בהסתגלותו הקיומית.

כדי ליצור ידע על העולם נחוצה אינטגרציה בין הידע האמפירי, הידע הרציונלי והידע הפרגמטי

הפילוסופיה האינטגרטיבית גורסת שעל מנת ליצור ידע על העולם אנו זקוקים לשלושה מקורות אינפורמציה: אמפירי, רציונלי ופרגמטי. האינפורמציה האמפירית מבוססת על צפייה, על איסוף ועל תיאור עולם התופעות הנגלה לעינינו, שאנו מנסים לפענח ולהבין. אי־אפשר לעשות זאת ללא ידע אפריורי רציונלי, בין שמדובר בניחוש ובין שבהשערה ראשונית או בתיאוריה רחבה וכוללת. כלומר, אנו זקוקים לידע הרציונלי, המתפקד כקנה מידה לפענוח ולפירוש של עולם התופעות. ליתר דיוק, האינפורמציה הרציונלית מייצגת סרגל, אשר מטרתו למצוא את הקבוע מאחורי השונות של עולם התופעות. לדוגמה, כשאנו רואים ערב רב של כוסות, השונות ביניהן בצורה, בצבע ובגודל, עדיין אנו משייכים את כולן לאותה קטגוריה. זוהי עדות לכך שהידע הרציונלי גיבש במערך המנטלי שלנו את הקבוע של הכוס שמאחורי השונות. אם כן, אינפורמציה אמפירית חייבת להתבסס על אינפורמציה רציונלית, אחרת לא נוכל לפענח אותה ולהבין מה עומד מאחורי התופעות. על כך אמר הפילוסוף האוסטרי קרל פופר: "אינך יכול לראות מבלי לדעת".

עם זאת, לא די בשני מקורות מידע אלה. אנו זקוקים גם למקור המידע השלישי, הפרגמטי. הפילוסופיה האינטגרטיבית גורסת כי המידע הפרגמטי משפיע על המידע האמפירי ועל המידע הרציונלי. זאת, משום שבני אדם

אינם מאבחנים את המציאות כשעשוע אינטלקטואלי, אלא תמיד לתכלית פרגמטית. כאמור, הממד הפרגמטי משפיע על עיבוד המידע האמפירי ועל עיבוד המידע הרציונלי גם יחד. לדוגמה, פסיכיאטר עשוי לאבחן מטופל עם מאניה-דפרסיה על בסיס השוואה של הסימפטומים שלו לתסמונת של מאניה-דפרסיה כפי שהיא מוצגת בקלסיפיקציה הפסיכיאטרית המקובלת. מנגד, אם הפסיכיאטר רוצה לטפל תרופתית במטופל עם מאניה-דפרסיה, הוא מכייל את האבחנה שלו על בסיס התרופות השונות הקיימות בשוק, אשר נותנות משקל שונה לסימפטומים ביחס לקלסיפיקציה המקובלת. כלומר, אבחון איננו נעשה בחלל ריק, והאפיסטמולוגיה והדיאגנוסטיקה מושפעות מהממד הפרגמטי.

ליצירת ידע נחוץ עיוות קוגניטיבי, המאפשר "סגירת תבנית" בפער שבין האמפירי לרציונלי

בדרך כלל אין הלימה ותיאום בין המידע האמפירי, על אודות עולם התופעות, למידע הרציונלי, שנמצא בקלסיפיקציות (מחלות נפש, אבחון של עצים, אבחון של עצמים שונים במציאות או זיהוי מודיעיני של כוונות האויב). המאבחן חייב להתאמץ כדי "לסגור תבנית", בשפת הגשטלט, בין המידע האמפירי למידע הרציונלי. לשם כך הוא נדרש לבצע עיוות קוגניטיבי, במודע או שלא במודע: הוא משנה במקצת את המידע האמפירי או את הקלסיפיקציה. ללא עיוות קוגניטיבי שכזה, לרוב אי-אפשר לסגור תבנית בין התבנית הרעה (האמפירית) לתבנית הטובה (הרציונלית), ולא ניתן לגבש ידע על אודות המציאות הנחקרת.

בני אדם נוטים לאשש את דעותיהם ולא להפריך אותן

בניגוד לפופר, שטען כי הידע האנושי התפתח באמצעות הפרכות, לטענתי בני אדם מנסים לאשש את הידע שיש באמתחתם ולא להפריך אותו. כלומר, הם מבצעים כל הזמן עיוותים קוגניטיביים, במידע האמפירי ובמידע הרציונלי כאחד, כדי לארגן אותו על פי הדעה, הנרטיב או תמונת העולם שהם כבר אווזים בהם. יש כאן אמירה רדיקלית נגד החשיבה הרציונלית-ביקורתית של פופר וממשיכו. נושא זה יורחב בהמשך בפרק נפרד.

ה"יש" מורכב משלושה מרכיבים: חומר, אידיאה ומציאות ממשית

לאחר שהצגתי את התיאוריה האפיסטמולוגית החדשה על פי הפילוסופיה האינטגרטיבית, שלפיה כדי ליצור ידע בנושא מסוים עלינו לבצע אינטגרציה בין האמפירי, הרציונלי והפרגמטי, אעבור לאונטולוגיה, לחקר תורת היש. על פי הפילוסופיה האינטגרטיבית, היש מורכב משלושה ממדים: חומר היולי, אידיאות בפוטנציה והעולם הממשי הגלוי לעין. החומר ההיולי מייצג הממד האקראי, האידיאות מייצגות את הממד ההכרחי והעולם הממשי מייצג את הממד האפשרי. היש מצוי בהתהוות מתמדת, וזאת באמצעות הסינרגיה של יחסים מוכלים בין החומר, האידיאה והעולם הממשי, כלומר בין האקראי, ההכרחי והאפשרי, כפי שיוצג להלן.

החומר מתהווה בתהליך של מעגליות פרדוקסלית

תנועתו של החומר ההיולי אמורפית, בלתי צפויה, קפריזית וחסרת כיוון. בכל רגע ורגע, יחסי הגומלין בין חלקי החומר מוציאים מן הכוח אל הפועל תבנית, או סטרוקטורה, שהיתה מצויה עד אז בפוטנציה. החומר ההיולי מוליד סטרוקטורה אחת מני רבות, שהיא אידיאה רגולטיבית המכניסה סדר וכיוון בחומר הגולמי האמורפי. כך נוצר מעגל פרדוקסלי בין סיבה למסובב. התנועה האמורפית של החומר ההיולי מתפקדת כסיבת ההיווצרות וההולדה של האידיאה כפוטנציה במעבר מן הכוח אל הפועל, אך מרגע שהאידיאה מתגבשת, השפעתה נאכפת באופן סיבתי ומעגלי בחזרה על החומר ההיולי, והיא נותנת לו סדר וכיוון. את המושג של מעגל פרדוקסלי טבע הפיזיולוג קלוד ברנאר כאשר ניסה להגדיר את פשר החיים. הוא טען שהמכניזמים של החיים יוצרים פרוגרמה, באופן אניגמטי ובלתי מובן, וכאשר הפרוגרמה מתגבשת, היא נאכפת על המכניזמים ונותנת להם סדר וכיוון.¹

האקראי, ההכרחי והאפשרי יחדיו יוצרים את הממד הרביעי,
הוא נקודת הטריאנגולציה

מרגע שנוצרת אינטגרציה בין החומר ההיולי לאידיאה, נולדת המציאות הקונקרטית מתוך האפשרויות הרבות הקיימות בפוטנציה. היש כמו מתהווה

1 ליבוביץ, י', בין מדע לפילוסופיה: מאמרים, הרצאות ושיחות, אקדמון, תשמ"ו.

במערכת סגורה בין שלושה קודקודים של משולש: האקראי, ההכרחי והאפשרי, ובמילים אחרות, החומר, האידיאה והאינטגרציה המולידה את העולם האפשרי הנגלה לעינינו. כך נוצר בתוך המשולש ממד רביעי, שהוא פרי הסינרגיה בין קודקודיו. ניתן לכנותו בשם "נקודת הטריאנגולציה". מדובר בנקודה שאינה סטטית, אלא רוטטת במנעד תמידי, מכיוון ששלושת הקודקודים שיצרו אותה משתנים תדיר.

הממד הרביעי מייצג מציאות היברידית-קולאז'ית, על פי עקרון השעבוד

הממד הרביעי הזה מייצג מציאות היברידית, שהיא תרכובת של מגמות שונות, החוברות יחדיו בכל יש במציאות. כל יש כזה מתאפיין בהטרוגניות של אידיאות ארכיטיפיות שונות, שכל אחת מהן רוצה למשול באחרות, והמנצחת היא הנותנת את הטון באותו יש ספציפי. יובל פורטוגלי והרמן האקן כינו את ההשתלטות הזאת "עקרון השעבוד"²: אידיאה אחת משעבדת את האחרות.

2 פורטוגלי, י', יחסים מוכלים: חברה ומרחב בסכסוך הישראלי-פלסטיני, הקיבוץ המאוחד, 1996.